

УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ТИПІВ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

МАРТИНЕНКО М. В.

кандидат економічних наук

Харків

Актуальність нових підходів в управлінні діяльністю підприємства, як правило, обумовлюється особливостями та тенденціями соціально-економічних процесів, які відбуваються на даний конкретний момент у суспільстві. Найважливішим фактором, що визначає домінування тих чи інших моделей управління, є тип економіки. Отже, дослідження джерел виникнення будь-якого нового підходу в управлінні доцільно проводити на основі аналізу еволюції економічних теорій, котрі відображують зміну типів економіки. Таким чином, актуальним є вивчення особливостей управління знаннями як сучасного напрямку менеджменту, що сформувався на фоні змін у соціально-економічному середовищі суб'єктів господарювання в процесі переходу від індустріального до постіндустріального суспільства. Як зазначав В. А. Іноземцев, на початок 60-х років сформувалися найважливіші методологічні основи, що дозволяють розглядати становлення нового соціального стану з позицій відходу від традиційного індустріалізму і розвитку «економіки послуг», пов'язаного з підвищенням ролі технологічного фактора, науки й освіти, розширенням впливу нового класу кваліфікованих професійних менеджерів і технократів і якісною зміною місця теоретичного знання і інформації в суспільному виробництві [1]. На зміну індустріальній прийшла постіндустріальна економіка. У наукових працях часто зустрічається низка термінів, що використовуються для характеристики постіндустріального суспільства та типів економіки, що його відображують. Серед цих термінів можна зустріти такі, як інформаційна економіка, інформаціональна економіка, економіка знань, інформаціологічна економіка та інші. Досить часто автори наукових досліджень ототожнюють поняття інформаційної, інформаціональної економіки та економіки знань, називаючи ці типи економік терміном «нова економіка». Отже, для подальшого дослідження потребують уточнення характеристики означених типів економік та їх вплив на формування ключових актуальних тенденцій в управлінні підприємствами.

Дослідженням, що висвітлюють характерні ознаки постіндустріальної, або нової, економіки присвячено публікації вчених економістів: Д. Белла, А. Гапоненка, В. Гейця, В. Глухова, П. Друкера, М. Кастельса, Б. Кваснюка, Б. Клейнера, С. Коробко, В. Макарова, Т. Марініної, А. Маслова, Ф. Махлупа, А. Мельника, Б. Мільнера, В. Мунтіяна, Р. Ніжегородцева, М. Пората, Н. Реймерса, В. Семіноженка, Т. Степанової, А. Тоффлера, Ф. Уебстера та інших науковців.

Мета дослідження полягає в проведенні теоретичного аналізу еволюції типів економіки в постіндустріальний період та встановленні відповідних до них напрямків менеджменту як передумов формування концепції управління знаннями підприємства. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі завдання: проаналізовано ключові ознаки, що притаманні інформаційній, інформаціональній, інформаціологічній економікам та економіці знань; розглянуто основні напрямки управління, актуальні для кожного з наведених типів економіки; проведено порівняльний аналіз підходів до визначення поняття «управління знаннями» та обґрунтовано доцільність проведення подальших досліджень особливостей управління організаційними знаннями в межах синергетичної наукової парадигми.

У роботах В. П. Семіноженка, Б. Є. Кваснюка, В. М. Гейця, А. Маслова зроблено докладний аналіз економічних моделей, що поступово розвивалися, починаючи з другої половини ХХ сторіччя [2, 3]. Нижче розглянемо основні з цих моделей.

Виникнення інформаційного суспільства є наслідком його масштабної інформатизації, під якою А. Д. Урсул розуміє «системно-діяльнісний процес оволодіння інформацією як ресурсом управління та розвитку діяльності людини за допомогою засобів інформатики з метою ... подальшого продовження прогресу цивілізації» [4, с. 71]. Основні положення концепції інформаційного суспільства, на думку В. Дресвянникова, полягають у такому: більша частина населення розвинутих країн зайнята інформаційною діяльністю; інформація стає однією із головних суспільних цінностей і основним продуктом виробництва та товаром ринку; влада в суспільстві переходить до інформаційної еліти; класова структура суспільства поступово втрачає своє значення та поступається місцем елітарно-масовій структурі [5, с. 14]. В. Єфімов виділяє три головні особливості інформаційного суспільства як базису формування відповідних економічних відносин:

- ✦ використання інформації як економічного ресурсу, котрий застосовується організаціями у все зростаючих масштабах з метою підвищення ефективності, стимулювання інновацій, укріплення конкурентоспроможності;
- ✦ перетворення інформації у предмет масового споживання у населення;
- ✦ інтенсивне формування інформаційного сектора економіки, котрий зростає більш швидкими темпами, ніж інші галузі [6].

Названі особливості створили ефективні умови для формування інформаційної економіки, що представляє собою таку «виробничу систему у сполученні зі сферою споживання, де інформація є провідною вироб-

ничю силою (вирішальним засобом і предметом праці), а також основним продуктом виробництва та предметом споживання» [7, с. 86].

Перші згадування про інформаційну економіку в науковій літературі з'явилися на початку 1960-х років. Інформація вважалась найважливішим ресурсом і суспільним надбанням, а людський розвиток – результатом її освоєння і перероблення. Прихильниками теорії інформаційної економіки є Ф. Махлуп, М. Порат, А. Тоффлер, М. Рубін, Й. Масуда, Т. Стоуньєр, котрі також зробили значний внесок у розвиток теорії інформаційної економіки. Сучасні економісти, досліджуючи основні процеси, притаманні інформаційній економіці, характеризують їх таким чином: «особливості інформації як виробничого ресурсу ставлять її на перше місце як один із основних ресурсів економічного розвитку, а інформація та процеси інформатизації формують новий образ соціуму, де головним засобом вирішення глобальних проблем стане нова якість працівника як інтелектуального працівника, що володіє унікальними вміннями та виробничими (швидше креативними) навичками на основі відповідної інформації і знань» [3, с. 11].

Як характерні ознаки інформаційної економіки, які найчастіше згадуються в працях сучасних авторів, можна навести інтенсивне формування інформаційного сектора економіки; зростання виробництва послуг та інформації; розширення інформаційних ринків; появу нового стратегічного ресурсу і фактора виробництва – інформації, яка при цьому також відіграє роль одночасно і суспільного блага і об'єкта купівлі-продажу; переважання грошово-інформаційної форми капіталу; інтелектуалізацію праці; побудову підприємствами конкурентних переваг на основі володіння та отримання доступу до релевантної інформації.

Поступово інформатизація як більш, так і менш розвинених суспільних формацій, розширення інформаційних ринків, збільшення кількості мережевих структур створили підґрунтя для певних змін у формах та підходах управління з переходом на більш розвинений глобально-інформаційний рівень. Виникнення нових можливостей, наданих всесвітньою мережею, не могло не вплинути на форми ведення бізнесу та викликало подальші стрімкі перетворення в економіці, яка отримала назву інформаційної економіки. Автором теорії інформаційної економіки вважається М. Кастельс, котрий обґрунтовано довів виникнення глобальної економіки нового типу, основними рисами якої є: взаємозалежність, асиметрія, регіоналізація, регіональна диверсифікація, вибіркова включеність, виключаюча сегментація та мінлива геометрія [8]. Інформація розглядається як один із видів вихідних ресурсів, як сировина, у зв'язку з чим обґрунтовується провідна роль спроможності економічних агентів генерувати, обробляти та ефективно використовувати інформацію, що заснована на знаннях, у підвищенні продуктивності цих агентів. За М. Кастельсом, новий тип економіки є одночасно інформаційною та глобальною економікою. Інформаційною тому, що «продуктивність і конкурентоспроможність факторів або агентів у цій економіці

(фірма, регіон або наукова установа) залежать насамперед від їх здатності генерувати, обробляти та ефективно використовувати інформацію, засновану на знаннях», а глобальною, оскільки вона «здатна працювати як єдина система в режимі реального часу в масштабі усієї планети» [8, с. 81, с. 105]. Отже, найважливішою відмінністю інформаційної економіки від інформаційної є її глобальний характер. Узагальнені ознаки інформаційної економіки такі: глобальний характер змін в структурі економіки; поява електронного ринку, побудованого на мережних принципах; різке зростання кількості підприємств із мережною формою організації бізнесу; перенесення конкурентної боротьби у Інтернет-простір; залежність економіки від глобальних фінансових ринків, міжнародних зв'язків; інтенсивний розвиток таких галузей, як мікроелектроніка, обчислювальна техніка, телекомунікації, оптико-електронна промисловість, гена інженерія та інших високотехнологічних галузей; зниження глобальних ринкових витрат; зменшення кількості традиційних посередників за рахунок спрощення доступу до клієнтів; швидкий і масштабний розвиток електронної комерції, Інтернет-реклами; скорочення тривалості життєвого циклу підприємств, отримання ліdersтва та бонусів на ринку не стільки великими, скільки гнучкими та мобільними суб'єктами господарської діяльності; значне спрощення доступу покупців до інформації про товари конкурентів; побудова конкурентних переваг підприємств на основі кращого оволодіння та використання сучасних телекомунікаційних технологій і переваг у бізнесі, котрі з ними пов'язані, на основі розробки персоналізованих пропозицій, які орієнтовані на конкретного клієнта, а також за рахунок отримання синергетичних ефектів від комплексного застосування та сполучення інформаційних мережних технологій та економічних методів управління.

В умовах глобалізації соціально-економічних процесів особливо актуальними стають дослідження синергетичних ефектів від поєднання різних технологій у світових масштабах. Саме тому в сучасній економічній науці все більшої популярності набувають дослідження в межах синергетичної парадигми. Такі дослідження є актуальними для умов інформаційної економіки ще й тому, що така економіка є мережевою. Широке застосування телекомунікаційних технологій на основі мереж, з одного боку, значно ускладнює можливість контролю за всіма суб'єктами ринку, а, з іншого боку, створює передумови для виникнення таких формацій, котрі мають ознаки систем, що самоорганізуються. В умовах даного типу економіки набувають провідного значення технології управління знаннями. Зростаюча роль знань у діяльності не тільки окремих індивідів, але і підприємств, і усієї держави в цілому, створила підстави для поступового розвитку ще одного типу економіки, яка характеризує черговий етап розвитку постіндустріального суспільства – суспільства знань.

Концепція суспільства знань Н. Штера не виключає попередніх концепцій інформаційного суспільства, проте базується на виділенні відмінностей між інформацією та знанням, та акцентується на тому, що саме

знання стають провідним чинником, який визначає напрямки розвитку суспільства [9]. Першим вченим, який у 1962 році застосував термін «економіка знань», вважається Ф. Махлуп. Він використовував даний термін дещо в іншому розумінні, ніж його використовують сучасні вчені, і називав економікою знань тільки один із секторів економіки [10]. П. Друкер розвинув його ідею та надав даному термінові значної популярності [11].

На сьогоднішній день немає єдиного визначення економіки знань. Так, В. Пригода наводить таке визначення: «економіка знань – це економіка, де основною рушійною силою прогресу є знання, сконцентровані у людському капіталі і оточуючому інформаційному полі» [12, с. 14]. За визначенням експертів Світового банку під економікою знань слід розуміти економіку, яка «створює, розповсюджує та використовує знання для прискорення власного зростання та підвищення конкурентоспроможності» [13]. Деякі автори пропонують визначати економіку знань як стадію економічного розвитку, котра характеризується тим, що знання, вміння та навички працівників, а також ті можливості організації, які формуються на їх основі, відіграють найважливішу роль в процесі виробництва та розподілу [14]. З точки зору В. Макарова, економіка знань – це такий тип економіки, «де сектори технологічної матеріалізації знань виграють вирішальну роль, а виробництво знань є джерелом економічного зростання» [15, с. 11]. Виникнення такої економіки нового типу є закономірним відгуком на ті суспільні та економічні трансформації, що відбуваються. З точки зору В. Семіноженка, В. Гейця, рух будь-якої країни до суспільства й економіки знань буде успішним, якщо виконуються такі умови: мають місце результати розвитку демократичних процесів на тлі поєднання технологічних і культурних надбань; демократизація розвитку відповідає запитам більшості громадян; здійснюється поєднання індивідуалізованих і національних цінностей в результаті їх постійної ідентифікації; створюються національні інноваційні системи, що відповідають запитам сучасності і поєднують структури суспільного і державного характеру [2, с. 64].

У 2004 році Світовим банком у межах програми «Знання для розвитку» (Knowledge for Development) було розроблено комплексну методику The Knowledge Assessment Methodology, яка передбачає використання системи показників, що дозволяють визначити рівень готовності різних країн і регіонів до переходу до економіки нового типу [16]. Методологія оцінювання передбачає розрахунок Індексу економіки знань. Це комплексний показник, що характеризує рівень розвитку економіки, яка основана на знаннях, в країнах і регіонах. Передбачається, що даний індекс повинен використовуватися країнами для аналізу проблемних моментів в їх політиці та виміру готовності країни до переходу до моделі розвитку, що базується на знаннях. Індекс економіки знань розраховується для кожної країни, групи країн і всього світу в цілому.

У звіті Світового банку наведено порівняльний аналіз вказаних індексів для 146 країн станом на 2009 рік [17]. Цікавим фактом є те, що Україна за Індексом

економіки знань займає 51 місце серед 146 країн, що досліджувались. Значення Індексу економіки знань для України склало 6,0, при цьому значення Індексу знань вище і дорівнює 6,58. Структура Індексу економіки знань така: Індекс інституційного режиму – 4, 27, Індекс інновацій – 5, 83, Індекс освіти – 8, 15, Індекс інформаційних та комунікаційних технологій – 5,77. Отже, з наведених значень можна зробити висновок, що Україна володіє значним потенціалом переходу до економіки знань переважно за рахунок рівня освіти та розвитку освітніх технологій. Що стосується інформаційних та комунікаційних технологій та інновацій – значення відповідних індексів, на жаль, набагато нижчі. Та найнижчим серед наведених показників все ж таки є Індекс інституційного режиму. Такий структурний аналіз дозволяє окреслити напрямки подальшого розвитку українського суспільства з метою сприяння прискоренню формування економіки знань.

У результаті аналізу думок сучасних дослідників можна зробити висновок, що до основних ознак економіки знань належать [18 – 22]: відсутність рівноважних цін, оскільки економіка знань – це економіка зі зростаючою віддачею; превалювання конкуренції за рахунок пропозиції нових товарів і послуг, а не цінової конкуренції, актуальності набуває конкуренція стратегій, а не товарів; поява нових системоутворюючих чинників в економіці, а саме інтелектуальний капітал, інноваційна праця, інформаційний капітал; тенденція зниження вартості основних фондів, що зумовлена підвищенням вартості інформації і зменшенням потреби у поточних активах в інтелектуальній компанії; проникнення інформаційних благ практично у всі галузі економіки та виникнення багатofункціональних інформаційних технологій; динамічна взаємозалежність трьох провідних сил: знань, змін і глобалізації; вибір головними стратегічними напрямками політики освіти, політики наукових досліджень, інноваційної політики; збільшення питомої ваги працівників, зайнятих у галузі виробництва знань, у загальній чисельності зайнятого населення; підвищення значущості фундаментальних досліджень, теоретичного та наукового знання; головні конкурентні переваги базуються на збільшенні інтелектуального капіталу та формуванні ключових організаційних компетенцій.

Знаведеного вище чітко зрозуміло, що українська економіка ще потребує низки перетворень, доки вона може бути названою економікою знань. Запорукою успішного переходу до моделі економіки знань може стати застосування практики управління знаннями на вітчизняних підприємствах. Саме підприємства є провідною ланкою економіки, і вони можуть розглядатися не тільки як споживачі інформації та сировини, але і як ключові центри продукування нового знання. І це знання, інтегруючись у суспільно-економічні процеси, здатне визначити подальший вектор розвитку суспільства. Розглядання сучасних підприємств як відкритих динамічних систем створює підґрунтя для застосування синергетичної парадигми як базової при вивченні процесів, що притаманні економіці знань.

Глобальні масштаби інформаційної економіки та економіки знань спонукали вчених замислитися про ті можливі наслідки, котрі матиме необмежене використання природних ресурсів, розширення шкідливих з екологічної точки зору виробництв на подальший розвиток суспільства в межах всієї планети. Як відгук на все частіше виникаючі екологічні проблеми, що в багатьох випадках є наслідком безвідповідальної організації виробничих процесів, у сучасній економічній науці формується новий напрям, що має назву інформаціологічної економічної парадигми, або інформаціологічної економіки. Засновником даної наукової парадигми є В. Мунтіян, який пропонує як методологічної основи інформаціологічної економіки прийняти інформаціологію [23]. Першим вченим, який застосував термін «інформаціологія», вважається І. Й. Юзвішин [24]. Докладне тлумачення принципів інформаціології можна зустріти і в працях сучасних вчених-економістів. Так, О. Олександр стверджує, що інформаціологія базується на фундаментальному принципі інформаціологічного підходу, суть якого пов'язана з вивченням внутрішніх механізмів і закономірностей руху інформації у Всесвіті. Головним при інформаціологічному підході стає «вивчення прихованих (внутрішніх) відносин структурованих елементів, їх властивостей і ознак», а також вивчення відносин внутрішньої інформації із зовнішньою інформацією, зовнішнім світом [25]. В. Мунтіян підкреслює, що «стратегічна мета інформаціологічного підходу в економіці полягає не так у вивченні і дослідженні економічних процесів, атрибутів взаємовідносин, взаємодій, як у побудові принципово нової інформаціогенної економічної системи, що самоорганізується і самоналагоджується відповідно до єдиного локально-розподіленого інформаційно-стільникового простору Всесвіту» [23, с. 10].

Досить вдало із ідеєю інформаціологічної економіки перекликаються дослідження Л. Мельника, котрий наводить такі принципи організації майбутнього: принцип триєдності природних начал (матеріально-енергетичної потенції, інформаційної реальності та синергетичного феномену), принципи забезпечення самовідтворення та самоорганізації систем, принцип урахування коеволюції систем, принцип використання ефекту розширення простору-часу, принцип дематеріалізації трансформаційних процесів [26]. Хоча вчений наводить вказані принципи в межах дослідження особливостей економіки знань, можна припустити, що ці принципи будуть справедливими і в умовах інформаціологічної економіки як одного з наступних етапів розвитку економіки майбутнього. До основних ознак інформаціологічної економіки відносяться: гуманізація економічних процесів, яка базується на концепції стійкого ноосферного зростання; підсилення соціально-екологічної орієнтації нових технологій; розгляд економічної інформації як складової частини загальної природної інформації, що існує у Всесвіті; об'єднання усіх знань людства в єдину систему; найважливішим завданням вважається не відтворення матеріальної продукції на основі природних ресурсів, а відтворення знань, інтегроване у всі соціально-екологічно-економічні процеси оточуючого середовища. Отже, інформаціологічна

економіка є скоріше економікою майбутнього, про що свідчать більшість наукових праць вчених-економістів, котрі займаються дослідженням даної проблеми. А це означає, що висновки про актуальні тенденції управління в умовах інформаціологічної економіки також носять гіпотетичний характер. На *рис. 1* наведено ті напрямки управління, котрі можуть вважатися найбільш актуальними в умовах кожного типу економіки. Зважаючи на те, що представлені типи економік можуть вважатися своєрідними етапами розвитку постіндустріальної економіки, нові напрямки в управлінні часто доповнюють, а не виключають тих, що були притаманні попереднім типам економік. Таким чином, прослідивши еволюцію економічних поглядів щодо динамічних змін в економіці та управлінні, можна зробити висновок, що вкрай актуальними є питання управління організаційними знаннями з метою прискорення подальших соціально-економічних трансформацій на шляху до формування в Україні економіки знань. У даному науковому дослідженні головна увага приділяється управлінню знаннями на рівні суб'єктів господарювання.

К. Віг вважається першим вченим, який використав термін «управління знаннями» у 1986 році у своїй доповіді на конференції, котра проходила у Швейцарії Міжнародною організацією праці під патронатом ООН. Йому ж належить і перша публікація статті, у назві якої містилось словосполучення «управління знаннями» [27]. Дослідники виділяють три основні етапи розвитку концепції управління знаннями, а саме: етап виникнення та формування, етап становлення концепції, практичного втілення її основних підходів та етап роз-повсюдження [28 – 29]. Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених даній тематиці, учені і досі не дійшли згоди щодо змісту поняття «управління знаннями». Проведений аналіз наукових праць [30 – 64] дозволив зробити висновки про різноманітність точок зору з цього питання. На *рис. 2* відображено ті ключові аспекти, на яких наголошують дослідники при обґрунтуванні сутності категорії «управління знаннями».

Слід відзначити, що часто автори наполягають на тому, що дана категорія передбачає одночасно декілька аспектів. Наприклад, в одному визначенні управління знаннями може трактуватися одночасно і як організаційна, і як соціальна технологія, а також підкреслюватися його зв'язок зі стратегією підприємства [36]. Інші автори відмічають значення управління знаннями для ефективності бізнесу, а також розглядають його як інтегральний напрям менеджменту та інформаційну технологію [32]. Аналізуючи визначення поняття «управління знаннями», можна відмітити, що все більше авторів досягають згоди в тому, що управління знаннями – це комплексна категорія, котра має розглядатися з урахуванням і інформаційно-технологічного, і організаційного, і соціально-психологічного її змісту. Також досить розповсюдженим є погляд на управління знаннями як на процес чи технологію, котра передбачає реалізацію взаємоузгоджених дій з пошуку, збиранню, систематизації, зберіганню, накопиченню, обміну, розповсюдженню, використанню знань в організаціях. З ін-

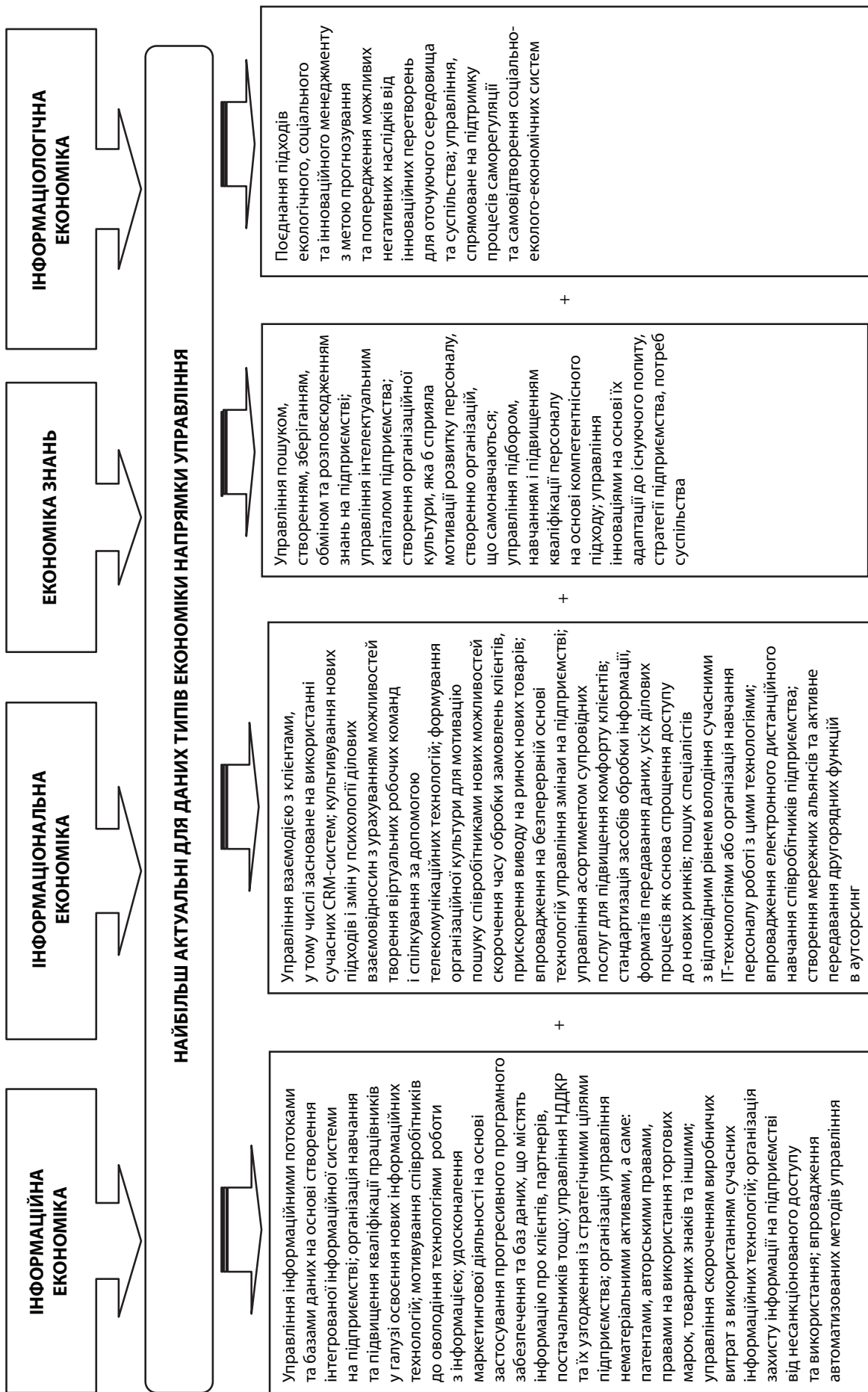

Рис. 1. Взаємозв'язок типів економіки та актуальних для кожного типу напрямків менеджменту

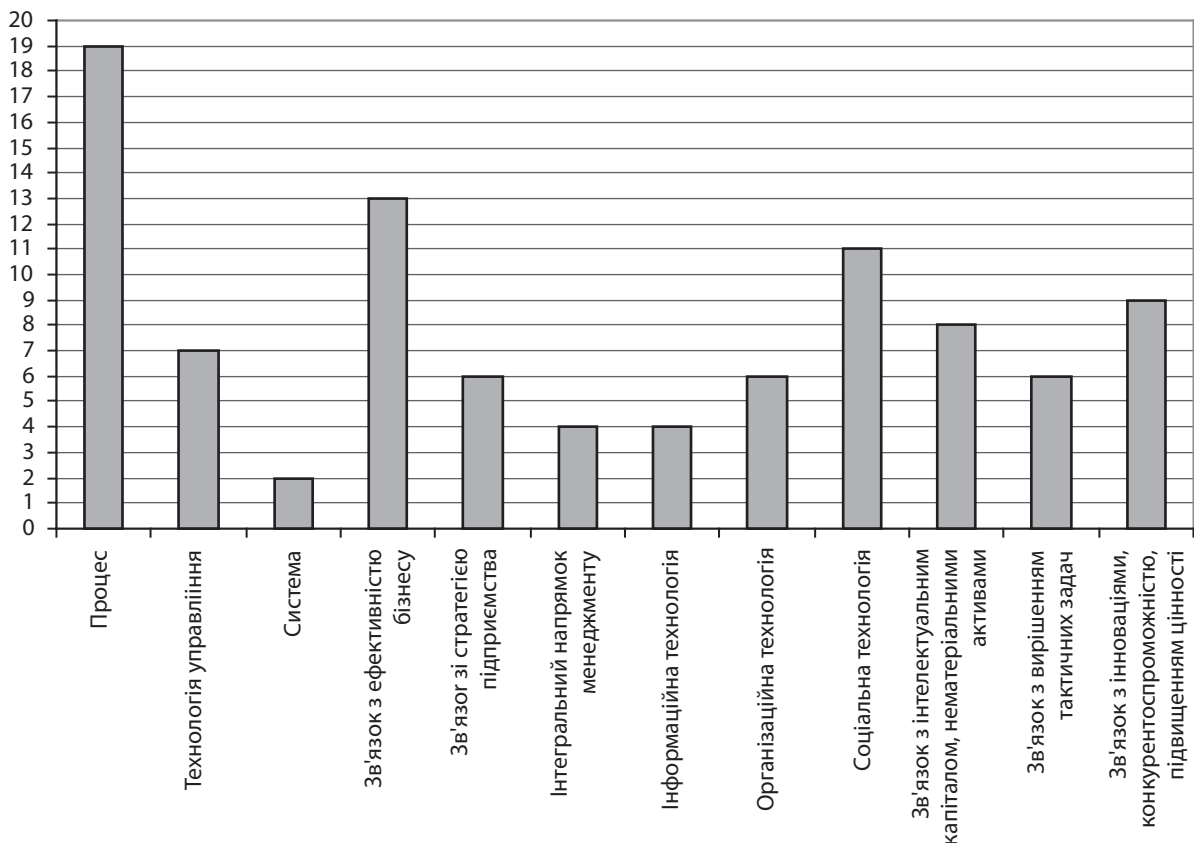

Рис. 2. Ключові аспекти, на яких акцентуються автори при визначенні поняття «управління знаннями»

шого боку, у наведених визначеннях не спостерігається узгодженості щодо призначення управління знаннями, також дуже рідко зустрічається диференціація підходів щодо управління індивідуальними та колективними, особистими та організаційними знаннями.

Багато дослідників, розглядаючи управління знаннями, майже автоматично розуміють під останніми знання в організаціях. Отже, на погляд автора, подальших досліджень потребують уточнення саме категорія «організаційні знання» та особливості управління ними, оскільки чим ефективніше здійснюється управління організаційними знаннями, тим більша їх частина включається в бізнес-процеси та впливає на продуктивність діяльності підприємства.

З точки зору автора даного дослідження, складнощі, які виникають при ідентифікації особливостей, принципів і методів управління організаційними знаннями, пов'язані з відсутністю єдиного підходу до вивчення даного явища в межах сучасних наукових парадигм. Безперечним є тісний зв'язок таких категорій, як «інформація» та «знання». Отже, доцільно проводити подальше вивчення особливостей управління організаційними знаннями в межах інформаційного підходу. З іншого боку, управління знаннями в організаціях знаходиться в міжфункціональній площині, використовуючи технології управління персоналом, інформаційні технології, технології управління організаційною культурою та інші, що свідчить про необхідність врахування комплексних дій та ефектів від діяльності в межах усіх названих напрямків. Життєздатність і конкурентоспроможність сучасних підприємств залежить від їх гнучкості, вміння

кооперуватися, передбачати майбутні події у швидкозмінному середовищі, враховувати альтернативні шляхи розвитку та знаходити конструктивні тенденції навіть у деструктивних умовах. Управління організаційними знаннями на таких підприємствах буде ефективним лише при зміні традиційного підходу на новий, такий, що забезпечить суб'єктам господарювання усі перелічені переваги. Методологічне та методичне підґрунтя для цього може надати синергетика – як основа сучасної наукової парадигми. Все вищезазначене обумовлює доцільність проведення подальших досліджень у галузі управління організаційними знаннями в межах інформаційно-синергетичної парадигми. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що набув подальшого розвитку теоретичний аналіз еволюції управління знаннями як сучасного напрямку менеджменту, який сформувався в період постіндустріальної економіки. Особливості проведеного аналізу полягають у встановленні співвідношень між ключовими ознаками типів постіндустріальної економіки та основними тенденціями управління підприємствами, що дозволяє створити основу для розробки в подальших дослідженнях принципів управління організаційними знаннями, котрі відповідають умовам функціонування сучасних підприємств. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Иноземцев В. Л.** Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учебное пособие для студентов экон. направлений и специальностей / В. Л. Иноземцев. – Москва : Логос, 2000. – 302 с.

2. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка; Т. 1: Економіка знань – модернізаційний проєкт України / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 544 с.
3. **Маслов А.** Етапи розвитку теорії інформаційної економіки у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть / А. Маслов // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2011. – № 128. – С. 11 – 15.
4. **Урсул А. Д.** Информатизация партии: необходимость концепции и принципы ее разработки: [Текст] / А. Д. Урсул // Кадры партии. – 1990. – № 2. – С. 69 – 81.
5. **Дресвянников В. А.** Управление знаниями организации: учебное пособие / В. А. Дресвянников. – Москва: КНОРУС, 2010. – 344 с.
6. **Ефимов В. В.** Управление знаниями: учебное пособие / В. В. Ефимов. – Ульяновск: УлГТУ, 2005. – 111 с.
7. **Мельник Л. Г.** Информационная экономика / Л. Г. Мельник. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 288 с.
8. **Кастельс М.** Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – Москва: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
9. **Штер Н.** Мир из знания / Н. Штер // Социологический журнал. – 2002. – № 2. – С. 30 – 36.
10. **Machlup F.** The production and distribution of knowledge in the United States / F. Machlup. – Princeton: Princeton University Press, 1962. – 416 p.
11. **Drucker P. F.** The new society of organisations / P. F. Drucker // Harvard Business Review. September-October, 1992. – P. 95 – 104.
12. **Пригода В. М.** Економіка знань як основа формування інформаційного суспільства / В. М. Пригода // Економіка і управління. – 2010. – № 2. – С. 13 – 19.
13. **Мильнер Б. З.** Управление знаниями в современной экономике: Научный доклад / Б. З. Мильнер. – М.: Институт экономики РАН, 2008. – 76 с.
14. **Голубкин В. Н.** Три подхода к управлению знаниями в ходе трансформаций современной экономики / В. Н. Голубкин, С. О. Календжян, Л. П. Клеева // Проблемы прогнозирования. – 2006. – № 6. – С. 102 – 113.
15. **Макаров В.** Контуры экономики знаний / В. Макаров // Экономист. – 2003. – № 3. – С. 11 – 23.
16. К обществу знаний: всемирный доклад ЮНЕСКО. – Париж: Издательство ЮНЕСКО, 2005. – 240 с.
17. Индекс экономики знаний – информация об исследовании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.worldbank.org/kam.
18. **Romer P. M.** The Knowledge Economy. An Interview with Paul M. Romer. By Joel Kurtzman // Strategy + business. – November 20, 2001.
19. **Новак-Левандовска Р.** Нова парадигма управління економіки, що базується на знаннях / Р. Новак-Левандовска, Г. Маниак // Разом в Європі: Регіональні стратегії формування економіки знань в умовах Євроінтеграції: зб. наукових праць. – Тернопіль: ТІСІТ, 2006. – С. 21 – 30.
20. Нова економіка: форми вияву, причини та наслідки: Монографія / Клодт Х. та ін. – К.: Та-ксон, 2006. – 306 с.
21. **Клуска М. М.** Пропозиції цілеспрямованих дій щодо побудови в Україні економіки, що базується на знаннях, на основі досвіду ЄС та «Польської Траєкторії» / М. М. Клуска // Разом в Європі: Регіональні стратегії формування економіки знань в умовах Євроінтеграції: зб. наукових праць. – Тернопіль: ТІСІТ, 2006. – С. 85 – 90.
22. **Брежнева-Єрмоленко О. В.** Інтелектуальна складова в структурі елементів нової економіки / О. В. Брежнева-Єрмоленко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3 (105). – С. 4 – 12.
23. **Мунтіян В.** Виклики глобалізації та інформаціологічна економіка. / В. Мунтіян // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2006. – № 88. – С. 8 – 10.
24. **Юзвишин І. І.** Основы информациологии / Юзвишин И. И. – М., 2001. – С. 585.
25. **Олексюк О.** Інформаціологія – наука про інформацію / Тези інтернет-конференції Тернопільського інституту АГВ НААН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: confiapv.at.ua/publ/konf_16_17_chervnja_2011.
26. **Мельник Л. Г.** Формування економіки знань, або принципи організації майбутнього / Л. Г. Мельник // Вісник НАН України. – 2010. – № 6. – С. 19 – 28.
27. **Wiig K. M.** Knowledge Management: Where Did It Come From and Where Will It Go? / K. M. Wiig // Expert Systems With Applications. – Vol. 13, No. 1. – 1997. – pp. 1 – 14.
28. **Коба Н.** Питання впровадження управління знаннями та оцінки його економічної ефективності на підприємстві // Економіст. – 2010. – № 6. – С. 10 – 14.
29. **Крымская А.** Хронологическая шкала основных событий в развитии концепции «управления знаниями» за рубежом и в России. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.kmtec.ru/publications/select/chron_km.shtml
30. **Румизен М. К.** Управление знаниями. Полное руководство / М. К. Румизен. – М.: АСТ, Астрель, 2004. – 318 с.
31. **Букович У.** Управление знаниями: руководство к действию / У. Букович, Р. Уилльямс. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 504 с.
32. Управление знаниями: Хрестоматия / Пер. с англ. под ред. Т. Е. Андреевой, Т. Ю. Гутниковой. – СПб.: Изд-во «Высшая школа менеджмента», 2009. – 514 с.
33. **Cushman A.** The Knowledge Management Scenario: Trends and Directions for 1998 – 2003 / A. Cushman, M. Fleming, K. Harris, B. Rosser // Strategic Analysis Report, 18 March, Gartner Group, 1999.
34. The Knowledge Management Process: a Practical Approach, IDC, 2000.
35. **Монахова Е. И.** Управление знаниями. Рондо каприциозо планетарного масштаба / Е. Монахова, А. Бочкарев, А. Лукомский, А. Майоров // PC Week/RE. – 2001. – № 8. – С. 35 – 36.
36. **Мариничева М. К.** Управление знаниями на 100%: Путеводитель для практиков / М. К. Мариничева. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 320 с.
37. **Гордукалова Г. Ф.** Управление знаниями: информационная диагностика нового направления и методические проблемы подготовки кадров / Г. Ф. Гордукалова // Вестник ЧГАКИ. – 2006. – № 1(9). – С. 86 – 97.
38. **Бовт В. В.** Технологии для экономики знаний [Электронный ресурс] / В. В. Бовт, Е. В. Тихомирова. – Режим доступа: http://www.reos.ru/reos/giep/teach_aspirants.nfs/html/TEHNOLOGIIDLJA.
39. **Гапоненко А. Л.** Управление знаниями. Как превратить знания в капитал / А. Л. Гапоненко, Т. М. Орлова. – М.: Эксмо, 2008. – 400 с.
40. **Skyrme D.** Knowledge Management: Oxymoron or Dynamic Duo? / D. Skyrme // Managing Information. – Vol. 4, No. 7. – 1997. – P. 16 – 18.

- 41. Ильина О. Н.** Управление знаниями в управлении проектами. Человеческий аспект. – [Электронный ресурс] / О. Н. Ильина, М. З. Колхидашвили, К. С. Литвиненко. – Режим доступа : www.zulanas.lt/images/adm_source/docs/4llina_paperRUS.pdf
- 42. Botkin J.** The Knowledge Management Manifesto / J. Botkin, Ch. Seeley // Knowledge Management Review. – Vol. 3, Issue 6. – 2001. – p.16.
- 43. Rugles R.** The State of Notion: Knowledge Management in Practice / R. Rugles // California Management Review. – Vol. 40, No. 3. – 1998. – P. 80 – 89.
- 44. Кленин А.** Стратегия управления бизнес-процессами: менеджмент знаний. – [Электронный ресурс] / А. Кленин. – Режим доступа : kmtc.ru/publications/library/strategy_ubp_km.shtml
- 45. Jennex M. E.** Knowledge Management / M. E. Jennex // International Journal of Knowledge Management. – 2003. – № 6. – С. 32.
- 46. Марченко О. С.** Управление знаниями как чинник безпеки інтеграції знань у інноваційному процесі / О. С. Марченко // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 4. – С. 76 – 85.
- 47. Bart S.** Heeding the sage of the knowledge age [Электронный ресурс] / S. Bart. – Режим доступа : www.destinationcrm.com/articles/default
- 48. Ситник В. Ф.** Політика управління знаннями нафтогазової компанії як ключовий фактор підвищення її ефективності / В. Ф. Ситник, М. Т. Краснюк // Проблеми формування ринкової економіки. – Вип. 10. – 2002. – С. 134 – 141.
- 49. Пан Л. В.** Концепція управління знаннями як новий напрям менеджменту організацій / Л. В. Пан, Н. В. Сисенко, О. К. Абрамович // Наукові записки. – Том 30, Економічні науки – 2004. – С. 97 – 102.
- 50. Глухов В. В.** Экономика знаний / В. В. Глухов, С. Б. Коробко, Т. В. Маринина. – СПб. : Питер, 2003. – 528 с.
- 51. Джанетто К.** Управление знаниями. Руководство по разработке и внедрению корпоративной стратегии управления знаниями / К. Джанетто, Э. Уилер. – М.: Добрая книга, 2005. – 192 с.
- 52. Кулопулос Т.** Управление знаниями – что это такое? / Т. Кулопулос, К. Фраппало. – М.: ЗАО «Документум Сервисиз», 2001. – 120 с.
- 53. Мильнер Б. З.** Управление знаниями в инновационной экономике: Учебник / Под ред. Б. З. Мильнера. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2009. – 599 с.
- 54. Доскуч Л. В.** Концепція менеджменту знань як інноваційний елемент системи управління кадровим потенціалом промислового підприємства / Л. В. Доскуч // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2011. – № 698. – С.146 – 150.
- 55. Пикалов В. Л.** Управління знаннями як важливий фактор управління стійким розвитком соціально-економічних систем / В. Л. Пикалов, В. В. Шугурова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1(8). – С. 151 – 161.
- 56. Леонова С. В.** Управління знаннями в системі формування і розвитку людського потенціалу промислового підприємства / С. В. Леонова // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Логістика. – 2010. – № 690. – С. 89 – 94.
- 57. Мандзюк О. М.** Концепція управління знаннями в сучасній організації / О. М. Мандзюк, І. О. Єременко // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – Вип. 3(47). – 2009. – С.465-470.
- 58. Туріянська М. М.** Комунікації в системі управління знаннями // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 2. – С. 194 – 196.
- 59. Шпекторенко І. В.** Менеджмент знань у професійному розвитку персоналу державної служби / І. В. Шпекторенко // Державне управління та місцеве самоврядування : збірник наукових праць ДРІДУ НАДУ. – Вип. 1(4). – 2010. – С. 227 – 235.
- 60. Воронкова А. Е.** Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств в умовах економіки знань / А. Е. Воронкова // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2010. – № 3(145). – С. 35 – 41.
- 61. Ларичева Г. В.** Професійне навчання в аспекті побудови системи управління знаннями / Г. В. Ларичева // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6. Т. 2. – С. 76 – 81.
- 62. Инновационная экономика (управленческий и маркетинговый аспекты): монография / Д. И. Кокурин, В. С. Волков, Е. И. Сафиуллина, К. Н. Назин. – М.: Экономика, 2011. – 532 с.**
- 63. Черников К.** Что такое управление знаниями? / К. Черников // Носорог. – 1999. – № 2. – С. 12 – 14.
- 64. Абдикеев Н. М., Киселев А. Д.** Управление знаниями корпорации и реинжиниринг бизнеса : Учебник / Под науч. ред. д.тех. наук, проф. Н. М. Абдикеева. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 382 с.